

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ,
УПРАВЛІННЯ, ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ**

Освітньо-професійна програма Зв'язки з громадськістю
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Ступінь вищої освіти Магістр

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач _____

кафедри

Тамара ЛОЗИНСЬКА

«__» _____ 2023 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Планування напрямів розвитку громади в умовах
децентралізації»

виконала здобувач вищої освіти заочної форми навчання

Мелкумова Юлія Альбертівна

Керівник кваліфікаційної роботи

Тетяна МАЦ

Полтава – 2023 року

ВСТУП

Актуальність теми дослідження Планування розвитку територіальних громад в умовах децентралізації має надзвичайно важливе значення, особливо коли йдеться про розвиток держави в цілому та її регіонів. Основними питаннями процесу децентралізації є дві проблеми: наявність ресурсів на місцевому рівні та зацікавленість населення, тобто обмеженість тими сферами життя, які мають задовольняти потреби комфортного середовища проживання, працевлаштування та інші важливі потреби сучасного домогосподарства. Іншим важливим питанням є проблема надмірної диференціації рівня життя населення України, особливо в регіональному вимірі, на подолання якої спрямована регіональна політика держави, що полягає в тому, що регіональна політика держави спрямована на подолання регіональних відмінностей в умовах життя людей, з одночасним забезпеченням усіх громадян рівними можливостями.

В Україні сьогодні постає завдання створення умов для регіонального та соціально-економічного розвитку, що вирішується на загальнодержавному рівні. У процесі формування та реалізації державної регіональної політики, спрямованої на надання якісних та доступних публічних послуг населенню, розвивається соціальна інфраструктура, функціонування якої сприяє задоволенню особистих потреб мешканців певного регіону в належних умовах життя та інтелектуальному розвитку. При цьому важливо зосередитися на раціональному використанні ресурсів регіону, що відповідає задекларованому принципу децентралізації.

Сьогодні функції, які відіграють роль у процесі планування, суттєво змінюються. Змінюється і роль планування в системі місцевого самоврядування та стає все більш значущою. Вони стають засобом об'єднання різних учасників місцевого розвитку навколо нових цінностей та довгострокових пріоритетів.

Також виступають засобом об'єднання різних суб'єктів місцевого розвитку навколо нових цінностей та довгострокових пріоритетів. Активізація такої планувальної діяльності є закономірним етапом розвитку регіонів та окремих територій.

Планування розвитку територіальних громад розглядається багатьма вітчизняними і зарубіжними науковцями і практиками зокрема О. Бабінової, А. Бойко, Г. Жаворонкової, В. Колтун, В. Корженка, В. Куйбіди, О. Лиски, В. Мамонової, С. Савчук, Л. Хомич, Ю. Шарова, О. Шевченко.

Зв'язок роботи з науковими темами. Кваліфікаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Полтавського державного аграрного університету за темою «Формування ефективної системи публічного управління в Україні» (номер державної реєстрації 01170003104, 2017-2026 рр.).

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження – виявити чинники впливу на планування соціально-економічного розвитку громади та обґрунтувати можливості удосконалення планування соціально-економічного розвитку громади.

Для реалізації поставленої мети було передбачено розв'язання таких завдань:

- розкрити теоретичні основи планування соціально-економічного розвитку громади;
- провести аналіз стану планування соціально-економічного розвитку громади;
- обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення планування соціально-економічного розвитку територіальних громад.

Об'єктом дослідження є теоретико-методичні засади, а також діюча практика планування соціально-економічного розвитку громад.

Предметом дослідження є чинники та процедури планування соціально-економічного розвитку громад

Методи дослідження. В роботі використано комплекс теоретичних методів, зокрема: системно-структурний і системно-логічний, порівняльно-географічний, картографічний, історичний, логічний, статистичний, графічний та узагальнення.

Інформаційна база. Теоретичною та методологічною базою дослідження послужили результати досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі просторового планування, викладених у наукових працях, періодичних виданнях, методичних та практичних посібниках. У процесі роботи проаналізовано вітчизняні та міжнародні правові акти, чинне законодавство ЄС у відповідній галузі. Використано дані щодо планування соціально-економічного розвитку громад, розміщені на сайтах міністерств і територіальних громад України.

Наукова новизна одержаних результатів. Окремі положення і висновки магістерської дипломної роботи мають наукову і практичну цінність. Зокрема, запропоновано комплекс заходів, які дозволять удосконалити процеси планування соціально-економічного розвитку територіальних громад на основі використання сучасних комунікаційних технологій, з урахуванням умов інтенсифікації технічних і технологічних змін.

До елементів наукової новизни можна віднести:

- окреслено підходи до удосконалення теоретичних засад соціально-економічного планування в системі національного та місцевого регулювання;
- визначено необхідність і можливість використання соціально-економічного планування в сучасних умовах господарювання;
- запропоновано підхід до розвитку інформаційних систем моніторингу як засобу підвищення ролі планування в регулюванні соціально-економічного розвитку громад;
- запропонований організаційний механізм розробки стратегії соціально-економічного розвитку громади на основі комплексного плану соціально-економічного розвитку громади;

– продемонстровано можливі шляхи посилення фінансової підтримки формування планів економічного та соціального розвитку громади шляхом вдосконалення організаційного механізму планування фінансів та моделі міжбюджетних трансфертних платежів.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати будуть корисними робочим з планування напрямів розвитку громад, а також відділам / організаціям, відповідальним за розроблення плану соціально-економічного розвитку громади. Запропоновані в роботі шляхи удосконалення та інструменти щодо розробки дозволять органам самоврядування розробити ефективний план соціально-економічного розвитку громади. Висновки та теоретичні положення дослідження доведені до рівня конкретних пропозицій і можуть бути використані під час розроблення плану соціально-економічного розвитку територіальної громади.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій основні науково-теоретичні положення, авторські розробки, висновки та рекомендації, зокрема ті, що становлять наукову новизну, отримано та сформульовано автором самостійно і відповідно розкрито у списку наукових публікацій.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження за темою кваліфікаційної роботи оприлюднені у формі доповіді.

Публікації. За результатами проведеного дослідження опубліковано тези: «Планування соціально-економічного розвитку громади в контексті регіональної політики», які включено до збірника матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава, 28 листопада 2023 року / за заг. ред. Т.М. Лозинської, О.В. Дорофєєва. Полтава : ПДАУ, 2023. С. 359 - 361.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст викладено на 58 сторінках друкованого тексту, робота містить 1 таблицю, 2 рисунків та 1 додаток.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ

1.1. Сутність та чинники впливу на планування розвитку громад в умовах децентралізації

Місцеве самоврядування - механізм організації влади на місцях, що дозволяє місцевим громадам самостійно вирішувати проблеми, пов'язані з їх життєдіяльністю. Реформування місцевого самоврядування передбачає об'єднання громад та забезпечення їх спроможності самостійно вирішувати питання місцевого значення.

Безперервна робота органів місцевого самоврядування спрямована на інтенсивність, комплексність та системність розвитку громад, щоб створити нові робочі місця, покращити інфраструктуру та поліпшити умови життя населення. Стратегічна мета полягає у децентралізації, що забезпечить партнерство між громадою, бізнесом та органами місцевого самоврядування. Необхідно постійно регулювати соціально-економічний розвиток громад, зміщуючи фокус з аграрної політики на розвиток громади та підвищення якості життя населення територіальної громади. Децентралізація перебудовує громади та вимагає нових підходів до їх розвитку [1].

Планування розвитку є ключовим інструментом вирішення проблемних питань. Міністерство розвитку громад та територій України створило типову систему програм і проєктів соціального та економічного розвитку ОТГ, щоб допомогти місцевим радам. Держава також має безпосереднє відношення до розвитку ОТГ і формує Державну стратегію регіонального розвитку. Планування розвитку полягає у створенні обумовлених з громадою дій, на виконанні яких зосереджуються зусилля, потенціал ключових суб'єктів розвитку території. Виконання стратегічного планування включає розвернуту

процедуру оцінювання потенціалу, SWOT-аналіз, окреслення ключових шляхів розвитку, міжсекторну взаємодію, редагування стратегічного плану та оцінювання реалізації.

Аналіз теоретичних основ функціонування та розвитку ТГ дозволяє визначити ключові тези для трансформації територіального устрою влади при децентралізації [3]:

- правова основа реформування, законодавча фіксація терміну «територіальна громада», механізму закріплення права власності та розподілу владних повноважень;
- ефективний нагляд за місцевими органами влади;
- впровадження форсайту в управління громадами;
- модернізація ОТГ у форму публічних об'єднань, зосередження на власних ресурсах та можливостях;
- розумний розподіл повноважень з децентралізацією ресурсів бюджету.

Сучасний розвиток технологій, комунікацій впливає на швидкість життя і швидкість змін які оточують людство. Життя стало більш стрімким, змінюється система цінностей і спосіб життя. Трансформуються соціальні інститути з тисячолітньою історією сім'ї, держави, церкви, університети. Трансформується сама природа людини. Тому в контексті реформи місцевого самоврядування та розвитку нових систем управління територіальних громад (далі-ТГ) - питання ефективного планування на майбутнє набуває все більшого значення. Проте існуючі систематичні проблеми місцевої автономії, юридичні суперечки та добре відомі недосконалості стратегічних прогнозів соціально-економічного розвитку як на національному, так і на регіональному рівнях створюють прогалини в системі планування територіального розвитку.

Сучасна наука служить технологією і інструментом для врахування інтересів бізнесу, звичайних громадян і вчених при формуванні проектів розвитку на основі минулого, а не майбутнього в турбулентних умовах при реалізації реформ місцевого самоврядування в Україні, технологією

прогнозування розвитку спільноті регіонів на основі форсайта, найбільш точно здійснює форсайт, приймає поточні рішення і стежить за коротко-, середньо-і довгостроковими напрямками розвитку [18]:

- можливість вирішення нових проблем короткострокового характеру;
- необхідність визначення необхідності розширення статусу муніципалітетів на внутрішньому ринку;
- необхідність прийняття політичних і правових рішень при виборі стратегічних варіантів розвитку з урахуванням наявних можливостей і обмежень території;
- ефективна реалізація політики без досягнення згоди між урядом, бізнесом і громадянським суспільством неможлива.

Форсайт – це процес, в якому беруть участь всі зацікавлені сторони (стейкхолдери, акціонери), включаючи державні установи, промислові підприємства, дослідницькі центри та неурядові фонди. Метою форсайта є визначення можливого майбутнього, створення бажаного образу майбутнього та визначення стратегій його досягнення.

У різноманітності питань місцевого самоврядування ми визначаємо форсайт як особливу технологію формування пріоритетів розвитку та мобілізації якомога більшої кількості зацікавлених сторін для досягнення якісно нових результатів у розвитку спільноти.

Сучасні технології планування у тому числі, форсайт, використовують при плануванні соціально-економічного розвитку громад. Планування розвитку передбачає визначення напрямів і параметрів розвитку громад [24].

Водночас важливість планування полягає в тому, що цілеспрямовано і системно управляти соціально-економічними питаннями, застосовуючи різні методи та інструменти поточного регулювання.

Це дозволяє підвищити якість управління, заздалегідь координувати і пов'язувати всі структурні рівні управління. У процесі розробки та реалізації плану соціально-економічного розвитку громад підвищується рівень взаємодії

між управлінськими структурами, усувається дублювання і досягається більш економічний розподіл ресурсів, дозволяє більш точно визначити роль бюджету в економічному і соціальному розвитку громади, конкретні джерела бюджетних доходів, напрямки бюджетних витрат.

Панування соціально-економічного розвитку громад виступає найважливішим методом ефективного управління на рівні держави і на місцевому рівні сектором економіки.

Метою планування розвитку громад є досягнення комплексного розвитку соціально-економічної сфери, вона заснована на відповідності умовам економічної діяльності в громаді і раціоналізації використання ресурсів. Процес планування напрямів розвитку громад спрямовано на забезпечення механізмів для повного та ефективного використання потенціалу. Важливим орієнтиром планування розвитку суспільних систем є формування ефективної економіки на місцевому рівні, основою якої є балансування використовуваного внутрішнього потенціалу та отримання ресурсів із зовнішніх джерел [56].

На наш погляд, сучасне планування напрямів розвитку має здійснюватися на основі вітчизняної традиції довгострокового територіального планування.

Вибір форми планування залежить від багатьох чинників. Виокремлюють три види чинників які впливають на форму планування:

1) фактори, що визначаються особливостями ТГ (наповнення місцевого бюджету, наявні природні ресурси, географічне розташування і т. д.);

2) фактори зовнішнього середовища, такі як характер державного регулювання, рівень кадрового забезпечення та характер економіки, ;

3) критерії, що визначаються специфікою самого процесу планування, такі як цілісність планування, деталізація, точність, ясність, еластичність і гнучкість, економічна ефективність і зручність використання і т. д [59].

Зовнішнє середовище впливає на форму планування за допомогою

прямих і не прямих впливів. До групи факторів прямого впливу входять фактори, що визначають безпосередній вплив на прийняті рішення з планування у вигляді різних умов і обмежень.

До групи непрямого впливу входять фактори, які не роблять явного впливу на плановане рішення. Проте, це може побічно вплинути на інтереси учасників реалізації рішення, змінити умови його реалізації, які можуть включати в себе стан економіки, міжнародні події, політичні фактори.

Чинники що впливають на планування напрямі розвитку громад поділяють на зовнішні і внутрішні (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Чинники впливу на планування соціально-економічного розвитку громад

Чинники	Характеристика чинників
Внутрішні чинники	
Цілі та завдання	Залежить конкретизація і успішність планування взагалі.
Інформаційні потоки	Наявність аналітичної інформації, оперативність та надійність інформаційних потоків виступають основною для здійснення планування.
Ресурсне забезпечення	Сприяє підвищенню ефективності при здійсненні планування та виступає певним гарантом під час планування.
Організаційна структура управління	Визначає напрями, достовірність та оперативність планування.
Рівень технічного та програмного забезпечення	Наявність сучасного технічного забезпечення, спеціалізованого програмного продукту та наявність фахівця для його застосування.
Кадрова забезпеченість	Відповідність фахової компетенції та професійних практичних навичок.
Зовнішні чинники	
Економічні	Аналіз тенденцій власної та світової економіки безпосередньо впливає на ефективність планування.
Політичні	Стабільність політичної системи в країні впливає на достовірність та адекватність розроблених планів
Законодавчо-правові	Наявність нормативно-правового регулювання.
Психологічно-соціальні	Визначення особливостей ментальності, звичок, традицій, психологічних переконань населення різних регіонів.
Природно-кліматичні	Врахування географічних переваг, кліматичних умов різних регіонів запорука успішності планування.

Провівши аналіз впливу на планування соціально-економічного розвитку громад, можемо зазначити що не має чіткості в ідентифікації

чинників які впливають на планування розвитку громад.

Варто зазначити, що основними специфічними рисами планування напрямів розвитку громад є:

- облік впливу на територію великої кількості зовнішніх факторів, які надають як позитивний, так і негативний вплив;
- адаптивність, тобто здатність прогнозувати зміну зовнішньому та внутрішньому середовищі та, враховуючи це, організовувати процеси ефективного функціонування;

Метою планування соціально-економічного розвитку громад є контроль за процесами, що відбуваються в територіальній громаді, тобто у всіх галузях і сферах його життєдіяльності.

Особливість планування соціально-економічного розвитку громад полягає ще й у тому, що об'єктом планування на державному рівні є регіональні органи державної влади. Плануючи орган включає в себе компоненти держави у вигляді адміністративних органів, а також представників інших адміністративних і бізнес-структур, що мають інтерес до розвитку громади [60].

Аналіз теоретико-методологічних підходів до планування соціально-економічного розвитку громад свідчить про те, що воно вимагає дотримання найважливіших принципів: науковості, цілеспрямованості, соціальної спрямованості, комплексності, адаптивності.

Вивчення доступного методологічного інструментарію дозволяє стверджувати, що метод SWOT-аналізу є найбільш популярним в якості методу визначення пріоритетів розвитку. Згідно з ним, стан територіального утворення розглядається у взаємозв'язку із зовнішнім середовищем. Сильні сторони та можливості забезпечують позитивну основу для майбутнього розвитку. Слабкі сторони і загрози обмежують розвиток і посилюють проблеми і кризові явища. Використовуючи цей метод, можемо вибрати пріоритетні напрямки для розвитку громади таким чином, щоб скористатися

наявними можливостями і мінімізувати негативний вплив зовнішніх загроз.

Результатом SWOT-аналізу є система можливих дій, спрямованих на посилення конкурентоспроможності громади та її розвиток. При аналізі необхідно враховувати теорію відносності плюсів і мінусів у часі. Те, що сьогодні здається слабкістю, може стати незаперечною перевагою при подальшому розвитку, і навпаки.

Визначення пріоритетів соціально-економічного розвитку громади служить основним елементом планування. Ступінь досягнення обраних цілей, орієнтирів і пріоритетів соціально-економічного розвитку громад дозволяє оцінити систему показників, перелік яких залежить від особливостей регіону і його стратегічного вибору. Важливу роль тут відіграє визначення не тільки кінцевого, але і проміжного значення обраного орієнтира [60].

Ефективність системи регулювання територіального розвитку багато в чому визначається ступенем ефективності системи управління, а система управління визначається чіткістю розподілу повноважень і відповідальності між державними і регіональними органами влади і управління.

У ринковому середовищі наявність стратегій соціально-економічного розвитку дозволяє зосередити зусилля різних груп на забезпеченні поступального розвитку територіальної громади та підвищенні конкурентоспроможності і місцевої економіки.

Найскладнішим моментом в стратегічному плануванні є реалізація наміченого плану. Її успіх значною мірою залежить від вибору відповідних механізмів, наявності ресурсів і ступеня ефективності (незалежно від форми власності) впливу регіональних влади на всі суб'єкти для досягнення цілей, поставлених у стратегії [28].

Суть механізму реалізації стратегії модернізації регіональної економіки полягає в цілеспрямованих діях регіональної влади і менеджменту по впливу на соціально-економічні процеси в напрямку, заданому прийнятим стратегічним документом. Компонентами механізму реалізації стратегії

модернізації місцевої економіки є:

- суб'єкт (органи місцевого самоврядування);
- предмет (соціально-економічні процеси, що відбуваються в громаді);
- мета (пріоритетність реалізації обраних стратегічних цілей і соціально-економічного розвитку регіону).

Організаційно-економічне забезпечення процесу соціально-економічної модернізації вимагає створення відповідної системи управління регіональним розвитком, найбільш підходящим інструментом якої, на наш погляд, є стратегічне планування, що функціонує в нестабільному ринковому середовищі.

Необхідність розробки і прийняття стратегії соціально-економічної модернізації регіону обумовлена тим, що даний документ є основою для визначення стратегічних цілей, орієнтирів і пріоритетів розвитку регіону і прийняття оперативних рішень. Дана стратегія служить найбільш підходящим інструментом для забезпечення динамічного розвитку регіону і зниження невизначеності зовнішнього середовища. Наявність стратегії допоможе поліпшити діловий імідж регіону і залучити інвестиції. Ця стратегія також може служити засобом захисту місцевих інтересів на державному та міжнародному рівнях [16].

Таким чином, можна спрямовувати інтеграцію ресурсів, забезпечуючи соціально-економічну модернізацію громади, поступальний розвиток економіки та підвищення конкурентоспроможності.

Провідна роль в процесі реалізації регіональної стратегії належить органам державної влади та управління як ініціаторам розробки даного документа, організаторам його реалізації, а також виконавцям більшості проектів і програм.

Щоб цей процес був успішним, необхідно створити структуру при виконавчому органі, яка координує реалізацію регіональної стратегії модернізації економіки. Необхідно чітко визначити функції цього підрозділу.

Розробити план дій законодавчих і виконавчих органів влади щодо реалізації стратегії, тобто перелік заходів, пов'язаних з матеріальними, фінансовими та людськими ресурсами. Затвердити план дій законодавчими органами влади.

Управління процесом реалізації стратегії вимагає використання для цієї мети відповідних економічних, організаційно-адміністративних, правових, соціально-психологічних та інших методів, що дозволяють найбільш ефективно застосовувати економічні та організаційні механізми.

Ефективність реалізації стратегічних цілей і пріоритетів модернізації місцевої економіки багато в чому залежить від обраної системи управління, тобто інструментів реалізації намічених планів регіональними адміністративними органами.

1.2. Нормативно-правові вимоги до планування соціально-економічного розвитку громад

Організація місцевої автономії та влади передбачає розробки нового підходу до формування та впровадження ефективних механізмів та інструментів державного управління територіальними громадами. Розвиток з урахуванням територіальних особливостей; науково-методична підтримка визначення пріоритетності розвитку окремих територіальних громад; вивчення і використання досвіду, принципів та інструментів для реалізації регіональної політики в країнах ЄС.

Дослідження з розробки та використання ефективних компонентів механізму реалізації національної регіональної політики в Україні забезпечить незалежний адміністративний важливість формування необхідної законодавчої бази для функціонування територіальної системи, оцінки її умов для подальшого використання в державному управлінні територіальними громадами.

Розвиток визначає важливість розробки та впровадження ефективної системи регулювання документи для вирішення соціально-економічних проблем та стимулювання сталого регіонального розвитку України.

Аналіз сучасного нормативно-правового забезпечення та організації роботи з планування та прогнозування комітет регіонального розвитку вказує на наявність необхідних функцій, реалізованих під час зростання процесу планування та ролі планування в системі місцевого самоврядування.

Процес планування напрямів розвитку територіальних громад сьогодні є інструментом підвищення конкурентоспроможності регіонів і містечок, а також поліпшення якості спільноти відповідно до визначених пріоритетів.

Вирішення проблем і завдань, таких як економічний, соціальний, інфраструктурний, технологічний, культурний та екологічний розвиток на основі стратегічного планування територіального розвитку з обґрунтуванням прийняття управлінцями рішень, постанов щодо територіального розвитку з визначенням цілей майбутнього розвитку і способів їх досягнення, заснованих на аналізі внутрішнього і зовнішнього середовища, наявних можливостей і ресурсів, і формуванні взаємодії всіх суб'єктів територіального розвитку та скоординованого планування забезпечить досягнення поставлених цілей.\

Основні нормативно-правові документи що регулюють питання щодо планування напрямів соціально-економічного розвитку представлено на рис. 1.1.

Положення Конституції України [25] і Кабінету Міністрів України вносять зміни в розробку і реалізацію державних програм економічного, науково-технічного та соціально-культурного розвитку України (стаття 116); відповідальність за реалізацію державних програм несе місцева державна адміністрація відповідних територіальних громад, регіональні програми соціально-економічного та культурного розвитку, програми охорони навколишнього середовища та в певних місцях компактних поселень корінних народів та національних меншин, а також програми розвитку їхньої країни та

культури (Стаття 119).

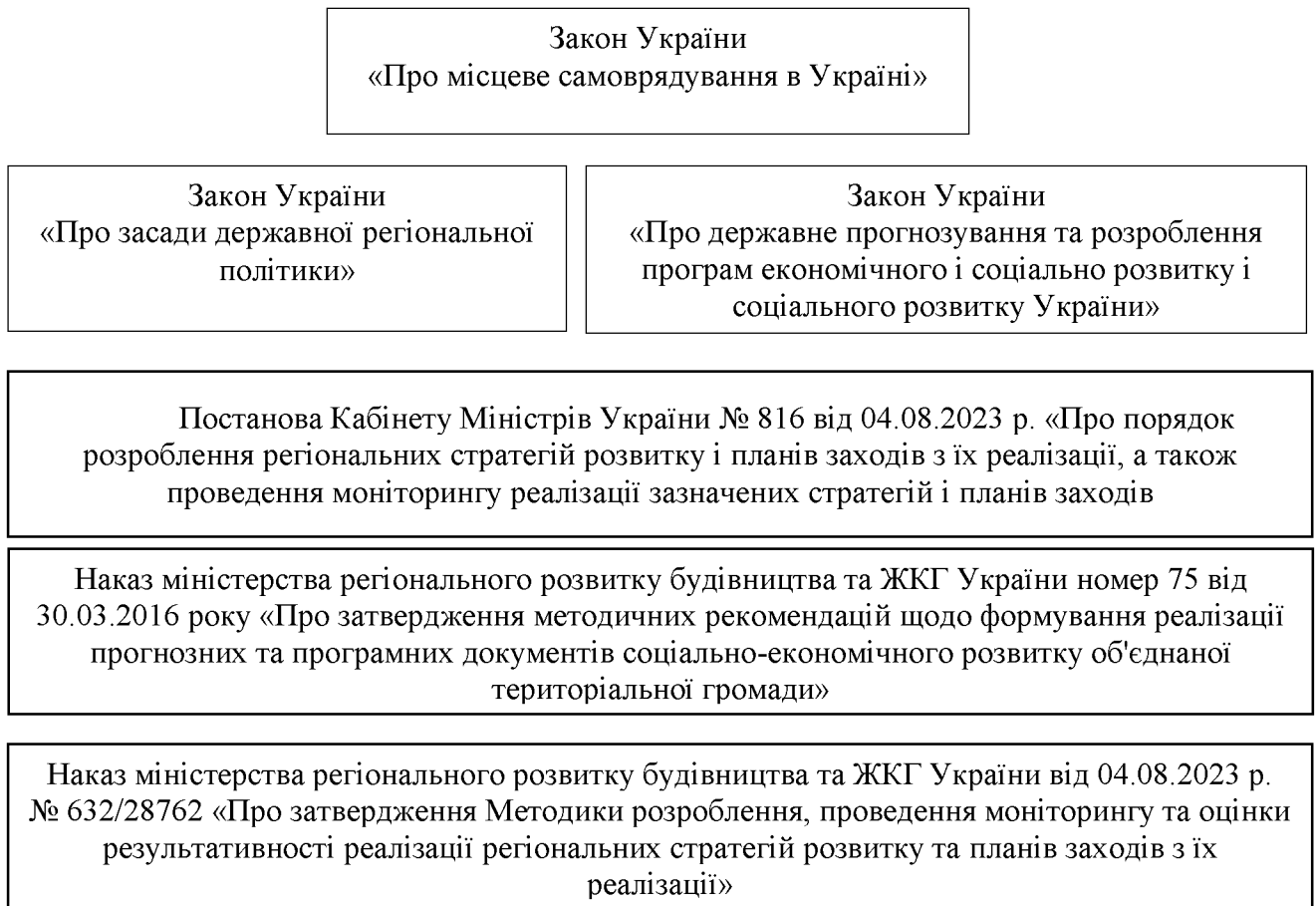

Рис. 1.1. Нормативно-правове забезпечення планування розвитку громад

Законом України №1602-2000-3-23III [40] «Про державне прогнозування та розробку програми економічного і соціального розвитку України» визначають законодавство, економіку та організацію формування інтегрованої системи прогнозування і програмний документ з розвитку економіки і суспільства України, з окремими секторами економіки, окремими адміністративно-територіальними одиницями (область, район, місто). Закон передбачає розробку системи прогнозів і програмних документів економічного і соціального розвитку.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок розроблення

регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів : від 04.08.2023 р. № 816 [48] передбачає порядок розробки прогнозів, розробки програмних документів економічного і соціального розвитку, державного бюджету, встановлює структуру прогнозних і програмних документів різних періодів і ієрархій, перелік галузей економіки, в яких розробляється середньостроковий прогноз, а представлені нормативно-правові акти також спрямовані на реалізацію регіональних функцій держави, адміністрування при розробці стратегічних документів.

Зміни в сучасних реформах відображені в Законі України № 156 від 5 лютого 2015 року 8. «Про засади державної регіональної політики» [42], що визначає основні правові, економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та організаційні принципи Державна регіональна політика є частиною внутрішньої політики України. Визначені в цьому Законі цілі державної регіональної політики є універсальними та можуть бути застосовані до політики розвитку регіону та об'єднаної територіальної громади: «Цілі державної регіональної політики Метою політики є створення умов для динамічного та збалансованого розвитку України та її регіонів, забезпечення їх соціально-економічної єдності, життєвий рівень народу з дотриманням соціальних стандартів гарантується державою кожному громадянину незалежно від місця його проживання» (ст. 2).

Аналіз чинної законодавчої бази Проблеми України щодо державного управління соціально-економічним розвитком регіонів та окремих територій, Реформування місцевого самоврядування за принципом децентралізації дозволяє зробити такі попередні висновки. А саме наразі в Україні сформовані необхідні умови нормативно-правового регулювання регіонального розвитку державного управління, але враховуючи складність процесу, механізм реалізації потребує вдосконалення та стандартизації.

З огляду на тісний зв'язок громадськості управління регіональним

розвитком у багатьох сферах діяльності та формування повної законодавчої системи необхідно здійснити реформу системи управління економічним і соціальним розвитком. На основі децентралізації вона повинна проводитися не по частинах, а комплексно і паралельно в усіх галузях напрямом.

Наявність ефективної законодавчої бази та конкретні механізми є необхідною умовою для здійснення державного управління регіональним розвитком для прогнозованого сталого розвитку територіальних громад. Також потребує широкої підтримки з боку держави інтерпретаційна робота за пріоритетами та перспективними напрямами розвитку, науково-методичної, кадрової та фінансової реформ державного управління, вдосконалення програмного забезпечення.

Багато вчитися на успішному досвіді та можливостях інших країн світу (особливо країн ЄС) Застосовується до України з урахуванням історичних, соціальних і національних особливостей території. Продовжувати сприяти реформуванню системи державного управління регіональним розвитком на основі Децентралізації яка сприятиме організації нових взаємозв'язків та механізмів між центральною, регіональною та територіальною громадами державно-приватне партнерство сприятиме більш ефективному використанню бюджетних коштів на всіх рівнях управління.

Висновки до розділу 1

Планування розвитку громад є найважливішим методом ефективного управління на рівні держави і на місцевому рівні сектором економіки. Процес планування напрямів розвитку громад спрямований на забезпечення механізмів для повного та ефективного використання потенціалу. Важливим орієнтиром планування розвитку суспільних систем є формування ефективної

економіки на місцевому рівні, основою якої є балансування використовуваного внутрішнього потенціалу та отримання ресурсів із зовнішніх джерел. На наш погляд, сучасне планування напрямів розвитку має здійснюватися на основі вітчизняної традиції довгострокового територіального планування.

Проведений аналіз впливу на планування соціально-економічного розвитку громад показав, що ідентифікація чинників, що впливають на цей процес, не є чіткою. Основними специфічними рисами планування напрямів розвитку громад є облік впливу зовнішніх факторів та адаптивність до змін у середовищі. Особливість планування полягає у тому, що об'єктом його є регіональні органи державної влади, а також представники інших адміністративних і бізнес-структур. Аналіз підходів до планування свідчить про необхідність дотримання принципів науковості, цілеспрямованості, соціальної спрямованості, комплексності та адаптивності. При аналізі необхідно враховувати теорію відносності плюсів і мінусів у часі.

Визначення пріоритетів соціально-економічного розвитку громади є ключовим елементом планування. Розробка стратегії соціально-економічної модернізації громади є необхідною для визначення стратегічних цілей та орієнтирів розвитку, а також для залучення інвестицій та захисту місцевих інтересів. Важливу роль в цьому процесі відіграють органи державної влади та управління, які є ініціаторами розробки та виконавцями проектів та програм. Ефективність реалізації стратегічних цілей залежить від обраної системи управління, тому необхідно використовувати відповідні методи та інструменти для найбільш ефективної реалізації намічених планів.

Аналізуючи законодавчу базу та проблеми державного управління, ми зробили висновок, що необхідно провести комплексну реформу системи управління економічним та соціальним розвитком. Це дозволить забезпечити прогнозований сталий розвиток територіальних громад. Ми вчитуємося на успішному досвіді країн ЄС та здійснюємо реформування з урахуванням

історичних, соціальних та національних особливостей України. Державно-приватне партнерство та нові механізми між центральною, регіональною та територіальною громадами допоможуть більш ефективно використовувати бюджетні кошти на всіх рівнях управління. Підтримайте реформування системи державного управління регіональним розвитком для сталого майбутнього України

РОЗДІЛ 2

СТАН ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ

2.1. Виконання функції планування в громаді

Адміністративно-територіальні реформи в Україні мають вирішальне значення для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку окремих територіальних громад, підвищення їх конкурентоспроможності та зростання економіки держави в цілому. Управління на місцевому рівні у сучасному динамічному середовищі потребує планування напрямів розвитку, яке є життєво важливим інструментом. Реалізація планів напрямів розвитку в першу чергу є обов'язком регіональної влади та органів місцевого самоврядування. SMART-спеціалізація регіонального розвитку, інноваційний розвиток територій і сталий розвиток стали поширеними в сучасності. Підкреслюючи важливість планування на територіальному рівні та поширюючи сучасні тенденції у розробці та реалізації планів соціально-економічного розвитку, підтверджується цінність теми дослідження.

Функція планування включає в себе вирішення 2 важливих проблем:

- якою має бути повноцінна мета створення територіальної громади;
- що члени громади повинні робити для її досягнення.

За допомогою планування можна перевести територіальну громаду як систему з початкового базового рівня на певний рівень розвитку, маневруючи і концентруючи сили і ресурси в пріоритетних областях її діяльності, можна визначити перспективи розвитку і майбутній стан ТГ. Планування як цілеспрямована професійна управлінська діяльність здійснюється на принципах об'єктивності, реалізму, послідовності, комплексності та оптимальності; пріоритету і єдності інтересів Територіальної громади, її мешканців; збалансованості; доцільності планів, програм, проектів і моделей

розвитку; гнучкості методів соціально-економічного розвитку [50].

Прогнозування є необхідною умовою для планування. Це виявлення об'єктивних (фактичних) тенденцій, стану майбутнього розвитку бізнесу, а також альтернативних методів розвитку і термінів його реалізації. Прогнози складаються відповідно до напрямів розвитку, які використовуються в якості основи для планування операцій. Прогноз повинен давати управлінцям уявлення про напрямок розвитку, способи досягнення цілей і наслідки їх дій. Успіх майбутнього визначає не тільки сьогодення, а й минуле. Прогнозування в постійно мінливому середовищі є органічною частиною планування. Такий фактор необхідно застосовується не тільки до всієї територіальної громади, а й до кожного з його структурних елементів які впливають в кінцевому на виконання плану.

Планування є основною функцією управління, і всі інші функції в тій чи іншій мірі залежать від неї. Управлінець, який займається управлінням, спробує окреслити цілі територіальної громади визначити найкращий спосіб їх досягнення. У ньому аналізуються бюджет, графік, інформація про стан галузі в цілому і економіки в цілому, ресурси, доступні територіальній громаді, і ресурси, які можуть бути отримані. Ключовим аспектом планування є ретельна оцінка вихідних даних. Громада сильно розвивалася під впливом ситуації, що склалася в минулому, тому зміни вимагають нового способу управління громадою. Ця особливість вимагає від менеджера наявності аналітичних здібностей.

Планування – це система заходів, спрямованих на досягнення цілей і завдань. Плани, як і цілі, діляться на кілька взаємопов'язаних рівнів. Кожен рівень мети має свій власний багаторівневий план, який розробляє (намічає) конкретні шляхи досягнення відповідної мети. Стратегічне планування зазвичай носить довгостроковий характер і визначає дії на період 2-5 років. Вони розробляються керівниками вищої ланки після консультацій з керівниками нижчої ланки [52].

Тактичне планування передбачає дії, спрямовані на досягнення тактичних цілей і підтримку стратегічного планування. Вони розробляються менеджерами середньої ланки, які обговорюють плани з менеджерами нижчої ланки та представляють їх керівникам вищої ланки.

Оперативне планування передбачає дії, спрямовані на досягнення оперативних цілей і підтримку тактичного планування. Оперативний план зазвичай охоплює період менше року. Він розробляється керівниками нижчої ланки в консультації з керівниками середньої ланки.

Взаємозв'язок рівнів управління, метою та завданнями і відповідними планами можна показати так (рис. 2.1).

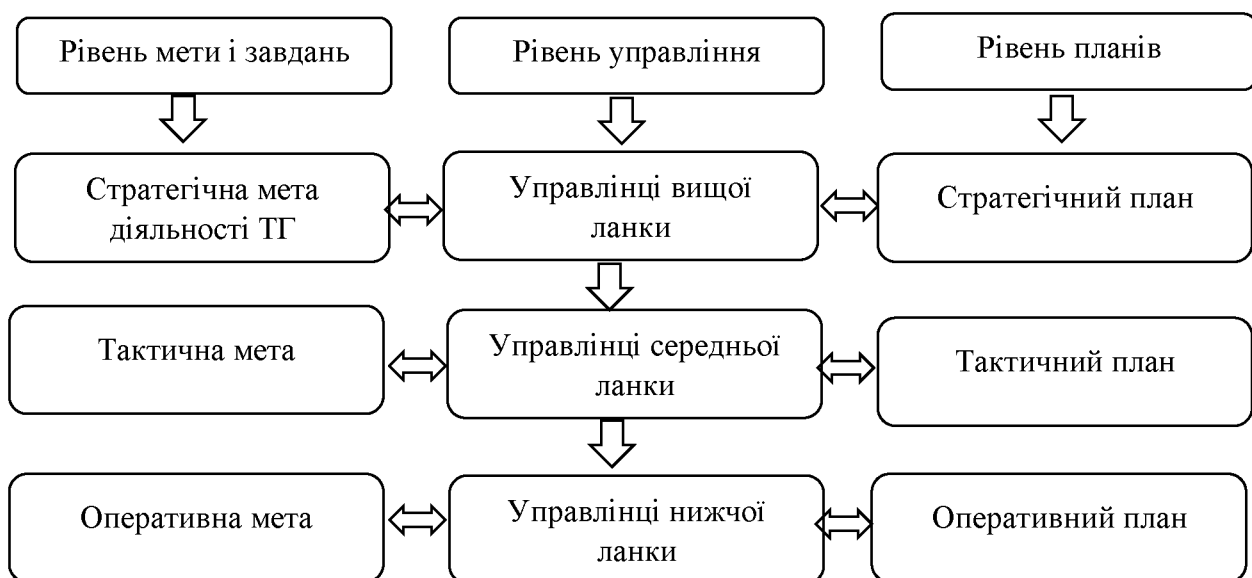

Рис. 2.1. Взаємозв'язок рівнів управління, метою та завданнями і відповідними планами

Система планування територіальної громади включає в себе набір планів. Вона створена з урахуванням стратегії, цілей, географічного розташування, наявності природних ресурсів. В основу планування громади покладені наступні підходи: при плануванні – планування від стратегічного до

індивідуального, що враховує всі взаємозв'язки; послідовне проходження документів планування і багатоступінчастий процес планування від вищого керівництва громади до робочого місця і навпаки.

Універсальний механізм внутрішнього планування, відповідний для всіх територіальних громад, існує завдяки різноманітності його розмірів, територіальних особливостей, організації систем управління, зовнішнього середовища, отже, планування повинно в першу чергу враховувати особливості громади. Ефективність плану залежить від своєчасного отримання та аналізу даних про основні загальноекономічні та політичні умови; визначення оптимальної структури управління в будь-який момент часу з урахуванням останніх досягнень науково-технічного прогресу; оперативного і гнучкого маневрування наявними ресурсами.

Досвід управління територіальною громадою показує, що менеджери завжди повинні передбачати, якими будуть потреби громадян. Як ви знаєте, точно передбачити це дуже складно, тому він повинен спрямувати зусилля на зниження ризику. Оскільки планування зазвичай ґрунтується на минулій діяльності громади, точна інформація про минуле дає органам місцевого самоврядування можливість більш точно прогнозувати майбутнє [59].

Органи місцевого самоврядування повинні певною мірою володіти здатністю аналізувати минулі періоди діяльності з метою уникнення попередніх помилок. Інформація про минуле повинна бути записана та проаналізована, щоб її можна було оптимально використовувати для планування на майбутнє. Широке використання комп'ютерів в управлінні сьогодні дозволяє точно, детально і швидко аналізувати минулі дії.

Але електронна обчислювальна техніка не всесильна. Незважаючи на те, що вона значною мірою допомагає приймати рішення, пов'язані з плануванням, вона не може виконувати план або приймати рішення. Це функція управлінців. Управлінці знають, що створення єдиного плану та його точного виконання, навіть за наявності дуже детальних планів, не достатньо

для загального успіху. Іноді потрібно скласти кілька різних планів: перший заснований на фактичних умовах, а інший якщо ці умови змінилися.

Багато управлінців, прочитавши книгу або прослухавши промову, вирішують поставитися до плану серйозно і дізнаються, що їм необхідно змінити ретельно розроблений план у відповідності до зовнішніх обставин, які неможливо було точно передбачити при розробці плану, і розчаровуються і повертаються до колишньої практики прийняття рішень в даний момент це здається доречним. Для нього характер не сходження по лінії підпорядкованості, чим ближче до реальності і чим детальніше план. Окремі управлінські підрозділи часто не мають можливості прогнозувати дії через довгострокове управління.

Планування – це один із способів, за допомогою якого управлінці формують єдиний напрямок трудових зусиль для досягнення загальних цілей діяльності територіальної громади.

Традиційна система планування, як правило, фокусується на функціонуванні територіальної громади. В умовах швидко мінливого внутрішнього і зовнішнього середовища виникає гостра необхідність змінити напрямок планування з функціонального на розвиток.

Планування розвитку територіальних громад має на меті встановлення та зміну бажаного майбутнього стану громади, а також його досягнення та впровадження. Ось тут і вступає в дію довгострокове планування яке вимагає створення надійного плану розвитку, який узгоджується з майбутніми цілями команди та надає достатньо часу для підготовки та впровадження. При визначенні тривалості планування слід враховувати зовнішні і внутрішні чинники.

2.2. Контроль за виконанням планів соціально-економічного розвитку громади

Система публічної влади в Україні складається з органів державної влади та органів місцевого самоврядування які покликані забезпечити умови для реалізації інтересів громадян і суспільства в політичній, економічній і соціальній, культурній і духовній сфері. Але в цій системі виділяється місцева автономія за функціями, пов'язаними з правовим статусом самої територіальної громади, інституту громадянського суспільства. Місцева автономія як територіальне право спільно та добровільно повинно вирішувати важливі завдання територіальної громади, що виключають можливість органу державної влади та їх посадових осіб втручатися в цей процес. Захищати щоб зберегти розподіл сил між ними, необхідно визначити сутність і ознаки державного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування.

Передумовою децентралізації влади в Україні, яка передбачає передачу важливих повноважень від державних установ до органів місцевого самоврядування, є законодавче встановлення допустимих меж державного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування.

Ключовим питанням демократизації державного контролю за діяльністю місцевого самоврядування є його формальне призначення та практична складова [58].

Формалізація будь-якого конституційного явища починається з визначення точності та змісту термінів. Оскільки поняття державного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування фактично не існує в законі, виникає потреба у його визначенні, а також необхідно розглянути зміст «державного контролю» на основі виділення його представницькі.

Підсумовуючи наведені вище характеристики державного контролю, державний контроль – це формальний аналіз, огляд діяльності підконтрольних суб'єктів та її результатів, що здійснюється уповноваженими державними

органами в межах, встановлених законом, з метою виявлення.

Державний контроль допомагає запобігати та попередити злочини, встановити законність та дисципліну. Механізми внутрішнього контролю держави, які трансформуються у зв'язку з демократичним напрямком державотворення, мають бути спрямовані лише в межах, дозволених законом, на всі сфери діяльності держави та громадянського суспільства та за умов додержання нормативно-правового поля. Діяльність органів місцевого самоврядування не є винятком, її різні напрями підлягають державному контролю, а в рамках дотримання Конституції та законів органи місцевого самоврядування також вважаються суб'єктами державного контролю.

Через неефективність сучасних систем органів місцевого самоврядування державний контроль необхідно розглядати як допоміжні елементи підвищення ефективності та законності діяльності органів місцевого самоврядування та їх службовців. Донедавна в юридичній літературі науковці, визначаючи зміст державних нормативно-правових актів, обмежувалися констатацією, що органи державної влади не можуть перешкоджати здійсненню покладених на органи місцевого самоврядування повноважень щодо реалізації [22].

Незалежно від мети державний контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування включає поняття, принципи, цілі, завдання, суб'єктивні та об'єктивні структури тощо.

Вивчення змісту державного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування створює умови для глибокого та всебічного розуміння його меж, мотивів здійснення та загальної доцільності. Оскільки контроль є однією з найважливіших функцій державного управління в демократичному суспільстві усі установи мають підлягати контролю не лише органи місцевого самоврядування, а й державного контролю, якщо це передбачено законом.

Така потреба виникає з потреби держави захистити законні права територіальних громад, які можуть бути порушені незаконними рішеннями

органів місцевого самоврядування.

Ефективна діяльність органів місцевого самоврядування та їх апарату впливає не лише на якість життя місцевих громад, а й на демократизацію країни в цілому. На думку деяких фахівців, сучасні методики оцінки якості управлінської діяльності повинні забезпечувати комплексне дослідження аспектів.

На законодавчому рівні не визначено поняття державного контролю за діяльністю місцевого самоврядування, що призводить до некоректного розуміння його змісту.

Примітно, що в умовах децентралізації влади в Україні набуло актуальності визначення поняття державного контролю над місцевою автономією та визначається вона як комплекс заходів, які здійснюють органи державної влади з метою регулювання та зміцнення діяльності органів місцевого самоврядування та стабілізації функціонування та розвитку всього місцевого самоврядування.

Визначення поняття державного контролю необхідно надати у статті 20 Закону України «Про місцеве самоврядування» для чіткого розуміння та реалізації суспільно корисних мотивів. Ефективне державне управління дозволяє поступово розвивати суспільство. Його ефективність забезпечується різними заходами, зокрема важливе місце займає контрольна функція .

При реформуванні державного управління важливо з'ясувати поточний стан і роль адміністративно-наглядової сфери держави, а її ефективність має відповідати чітким і конкретним критеріям. Такий підхід підкреслює практичне значення органів державного контролю та нагляду. Забезпечення адміністративних операцій є загальним завданням усіх гілок влади. Це означає, що управлінська та наглядова діяльність як частина управлінської діяльності також має бути специфічною для всіх департаментів уряду.

Контроль (нагляд) як функція державного управління в цілому та органів виконавчої влади зокрема здійснюється в тісному взаємозв'язку з

іншими функціями управління. Контроль є не лише однією з основних функцій державного управління, а й невід'ємною частиною інституційної системи суспільства. Це означає, що в процесі розвитку політичних інститутів, формування державних і господарських органів управління, законодавчої та виконавчої влади вона набуває достатньо серйозної ваги.

Незважаючи на наявність значної кількості управлінських інституцій та служб, практика свідчить про те, що сучасна державна система управління є далекою від досконалості, слабкою теоретико-методологічною базою та неякісністю організаційних процесів, характеризується серйозними недоліками. Світова економічна криза, враховуючи всі внутрішні та зовнішні обставини, вирішувати суперечливі питання, вдосконалювати управління та впроваджувати ефективніші заходи для досягнення національних показників соціально-економічного розвитку.

Важливим для розуміння його змісту є питання визначення суб'єктивної та об'єктивної конституції державного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування. Дослідження конституційних норм привело вчених до висновку, що місцеву автономію можна розглядати з різних сторін:

- форма народної влади;
- специфічні підсистеми публічної влади;
- форма участі громадян у вирішенні важливих місцевих проблем;
- різновид соціального контролю.

Аналіз положень чинного закону дозволяє зробити висновок, що місцеве самоврядування не може бути підпорядковане державному контролю як право територіальних громад.

Світовий досвід показує, що при всіх формах місцевого самоврядування завжди існує державний контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування та їх службовців. У багатьох розвинутих країнах органи місцевого самоврядування наділяються широкими повноваженнями, але існує чітка система загальнодержавного нагляду та контролю за їх діяльністю, яку

зазвичай здійснюють органи місцевого самоврядування. Визначення меж та засад такого контролю є важливим завданням для досягнення ефективності, дієвості та демократичності державного контролю за діяльністю місцевого самоврядування.

Основними критеріями визначення меж та основи державного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування можна визнати такі:

- законність і ефективність застосованих методів і засобів;
- громадська участь..

Зміст державного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування широко характеризують такі положення: державний контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування є одним із видів контролю в державі; визначається як комплексна система, яка здійснюється органами державної влади та/або їх посадовими особами і складається з різних форм і методів їх діяльності; суб'єктивна та об'єктивна структура державного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування є ключем до розуміння його змісту; цільова аудиторія – організації, установи та державні службовці; державний контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування здійснюється лише у спосіб, на основі та в межах повноважень, передбачених Конституцією та законами України, і не покликаний перешкоджати органам державної влади або їх службовцям у здійсненні делегованих їм органами місцевого самоврядування повноважень, такими зовнішніми представництвами, як правило, є перевірка, спостереження, аналіз, ревізія, огляд, аудит та інші методи, передбачені законом; визнається, що критеріями дефініції меж та основ державного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування є наявність мети та причини для захисту або відновлення прав і свобод особи, громади чи суспільства, законність і доцільність застосованих методів і засобів; участь громадськості; пріоритетним напрямом контролю з боку держави виступає діяльність органів.

Висновки до розділу 2

Управління на місцевому рівні у сучасному динамічному середовищі потребує планування напрямів розвитку, яке є життєво важливим інструментом. Реалізація планів напрямів розвитку в першу чергу є обов'язком регіональної влади та органів місцевого самоврядування.

За допомогою планування можна перевести територіальну громаду на певний рівень розвитку, маневруючи і концентруючи сили і ресурси в пріоритетних областях її діяльності, можна визначити перспективи розвитку і майбутній стан територіальної громади. Планування як цілеспрямована професійна управлінська діяльність здійснюється на принципах об'єктивності, реалізму, послідовності, комплексності та оптимальності; пріоритету і єдності інтересів територіальної громади, її мешканців; збалансованості; доцільності планів, програм, проектів і моделей розвитку; гнучкості методів соціально-економічного розвитку.

Прогнозування є необхідною умовою для планування. Це виявлення об'єктивних (фактичних) тенденцій, стану майбутнього розвитку бізнесу, а також альтернативних методів розвитку і термінів його реалізації. Прогнози складаються відповідно до напрямів розвитку, які використовуються в якості основи для планування.

Система планування територіальної громади враховує стратегію, цілі, географічне розташування та природні ресурси. Універсальний механізм внутрішнього планування дозволяє нам ефективно враховувати особливості кожної громади. Використання точної інформації про минуле, аналіз даних та оперативне маневрування ресурсами для досягнення успіху. Управлінці намагаються вчасно передбачити потреби громадян та змінювати плани відповідно до зовнішніх обставин. Використання комп'ютерної техніки для детального аналізу минулих подій та прийняття зважених управлінських рішень. Планування - це спосіб формування єдиного напрямку для досягнення

цілей громади.

Україна має систему публічної влади, яка складається з органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Місцева автономія має свої функції, пов'язані з правовим статусом територіальної громади та інститутом громадянського суспільства. Для збереження розподілу сил між органами влади, необхідно визначити сутність та ознаки державного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування. Це допоможе підвищити ефективність та законність їх діяльності. Державний контроль має включати поняття, принципи, цілі, завдання, суб'єктивні та об'єктивні структури. Вивчення змісту державного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування є важливим для глибокого та всебічного розуміння його меж та доцільності.

Сучасна державна система управління має серйозні недоліки, незважаючи на наявність багатьох управлінських інституцій та служб. Державний контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування є одним із видів контролю в державі та здійснюється лише у спосіб, на основі та в межах повноважень, передбачених Конституцією та законами України. Критеріями визначення меж та основ державного контролю є законність і ефективність застосованих методів і засобів, а також громадська участь. Важливо визначити межі та засади державного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування для досягнення ефективності, дієвості та демократичності.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ПЛАНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРОМАДИ

3.1. Актуалізація аналізу ресурсної бази

Ефективність планування соціально-економічного розвитку громад тісно пов'язана з питанням його ресурсного забезпечення, а саме актуальності даних що використовуються при плануванні. Для фінансового забезпечення заходів, передбачених плануванням соціально-економічного розвитку громади, необхідна координація процесу концентрації та використання бюджетних коштів, відомчих коштів та коштів підприємств. Це зробить актуальним більш детальне вивчення процесу формування та використання фінансової бази, що відобразатиметься в обліку всіх фінансових ресурсів територіальної одиниці та забезпечуватиме виконання поставлених завдань.

Практичний досвід показує що, наразі не розроблено єдиної методології аналізу регіональних фінансових ресурсів. Це створює труднощі зі збором та обробкою даних щодо існуючих механізмів формування, розподілу та використання фінансових ресурсів у регіоні, а також породжує додаткові проблеми, пов'язані з оцінкою поточної регіональної фіскальної політики.

Різні методи полягають у обмеженні терміну «ресурсний потенціал» конкретними фінансовими джерелами, пов'язаними з даною сферою.

Наше дослідження пов'язане із планування напрямів розвитку в органах місцевого самоврядування вказує на те, що державні регулятори загалом не викликають питань щодо розрахунку можливих фінансових ресурсів регіону.

Сучасні методи дослідження фінансових ресурсів обмежені місцевими бюджетами та децентралізованими джерелами фінансування. Сучасний досвід у сфері фінансового аналізу дозволяє виділити три основні техніки:

– фінансові ресурси обмежуються територіальними бюджетами та

децентралізованими фондами, які залишаються у розпорядженні підприємств регіону;

– фінансові ресурси представлені у вигляді кінцевих результатів діяльності всіх підприємств і організацій, включаючи кошти, що утворюються в результаті перерозподілу ресурсів населення;

– фінансові ресурси розглядаються як комбінація доходів, отриманих у громаді, і зовнішніх ресурсів, коштів із центральних джерел та коштів міжнародних фінансових установ.

На нашу думку, останній підхід враховує не лише формування фінансових ресурсів у регіональних рамках, а й екзогенні фактори, такі як, наприклад, міжнародні потоки капіталу. Це дуже вагомий аргумент у сучасних умовах інтеграції України у світову економіку.

В Законі України «Про місцеве самоврядування» визначено, що місцева автономія включає власне територіальну громаду та органи місцевого самоврядування і є правом територіальної громади користуватися чи самостійно здійснювати її. Функціонування органів місцевого самоврядування, таким чином, визначається повноваженнями, наданими в рамках реформ місцевої автономії та територіальних організацій влади.

Розглядаючи завдання органів місцевого самоврядування, слід зазначити, що не всі вони максимально та якісно виконують ці завдання. Тому особливу увагу потрібно приділити сучасним тенденціям і викликам ефективного управління ресурсним потенціалом територіальних громад органами місцевого самоврядування.

Використання сучасної інфраструктури входить в число принципів сталого соціально-економічного розвитку, отримання необхідних адміністративних послуг високої якості, забезпечення високого рівня потреб для всіх громадян, створення можливості для ефективного розвитку високого достатку громад, включаючи сільські райони.

В сучасних умовах територіальне співтовариство має можливість

скористатися потужним набором інструментів, протестованих в успішній країні, використавши їх досвід, застосувавши досягнення міжнародного досвіду у для розвитку територіальної громади у вітчизняній дійсності.

Без аналізу поточного стану соціально-економічного розвитку територіальної спільноти не можливо продемонструвати механізм практичного застосування інструментів моніторингу для перевірки актуальності ресурсної бази територіальної громади.

Соціально-економічний розвиток території є найважливішою ознакою її стану, основа, на якій територіальна громада здійснює свою діяльність. Економічний розвиток ТГ пов'язаний з розвитком сільськогосподарського виробництва, переробки продукції, збереженням і розвитком земельних, водних ресурсів, залучення вітчизняних і іноземних інвестицій, розвиток туризму.

Основними складовими ресурсної бази територіальних громад виступають:

- людські ресурси;
- матеріальні ресурси;
- природні ресурси;
- фінансові ресурси.

Експерти відзначають, що основа місцевого управління людськими ресурсами полягає у наступних завданнях:

- формування кадрового потенціалу для здійснення функцій управління територіальною громадою;
- забезпечення громади фахівцями у різних сферах в тому числі в галузі економічного розвитку, освіти, медицини, використання та збереження природних ресурсів, культури, спорту, громадського порядку;
- сприяння збільшення чисельності територіальної громади.

Доцільне керівництво фінансовими ресурсами виражає процес діяльності всіх суб'єктів управління по формуванню, створенню,

розширенню, та ефективного використання фінансових ресурсів Місцеві органи влади територіальних громад часто не в змозі підготувати якісні інвестиційні проекти для отримання державної підтримки або коштів міжнародної допомоги і не готові здійснювати стратегічне планування та програмування розвитку громади.

На наш погляд, вирішення цієї проблеми полягає в спеціалізації служб в органах місцевого самоврядування, впровадженні ефективних програм підвищення кваліфікації службовців органів місцевого самоврядування, наданні необхідної консультативної та методичної підтримки з боку адміністративних органів, фінансуванні підготовки фахівців у вищих навчальних закладах.

Залучення інвестицій в територіальну громаду-це, перш за все, впровадження інноваційних складових в різні сфери економіки і соціально-культурний розвиток громади, а також розвиток економіки в цілому.

Для збільшення потоків інвестицій в територіальну громаду слід:

- розробити перспективні програми розвитку та інструменти для їх реалізації за підтримки місцевих наукових установ;
- створити позитивний імідж громади та популяризувати її серед потенційних інвесторів;
- забезпечити розвиток інфраструктури для підтримки інвестиційної діяльності;
- визначати пріоритети громади та потреби в ефективних інвестиціях та готувати інвестиційні пропозиції та проекти;
- створити сприятливі умови для розвитку малого та середнього бізнесу громади та інвестування капіталу господарюючими суб'єктами різних форм власності;
- залучити перспективних іноземних інвесторів;
- сприяти інвестиційному процесу на прозорій і цивілізованій основі, використовуючи всі можливі механізми та інструменти в рамках чинної

нормативно-правової бази;

- здійснювати моніторинг інвестиційної діяльності та подальше стимулювання залучення інвестицій для вирішення проблем соціально-економічного розвитку спільноти, в основному високо пріоритетних напрямів;
- забезпечувати надання потенційним інвесторам достатньої інформації всіма доступними способами.

Основними пріоритетами для залучення інвестицій до територіальних громад є:

- впровадження енергозберігаючих та ресурсозберігаючих технологій у соціальній та побутовій сферах територіальної громади;
- використання інноваційних технологій та напрацювань у всіх сферах економіки територіальної громади;
- реалізація проектів, пов'язаних з розвитком сектора туризму і рекреації;
- розвиток переробної промисловості в агропромисловому комплексі;
- розумне і ефективне використання невідновлюваних ресурсів, головним чином корисних копалин і мінеральної води;
- розвиток комунікацій та інфраструктурних компонентів, включаючи дороги, інші транспортні комунікації, системи зв'язку і т. д.

Для забезпечення сталого розвитку місцевих громад основні напрямки діяльності місцевих органів влади в інвестиційному процесі включають:

Таким чином, основними джерелами фінансування соціально-економічного розвитку територіальної громади є міжнародна технічна допомога, додаткові субсидії з державного бюджету місцевому бюджету на формування інфраструктури в співтоваристві.

Беручи до уваги фактори, що підвищують інвестиційну привабливість громади, реалізація запропонованих заходів щодо формування привабливого інвестиційного іміджу та визначення основних пріоритетів залучення інвестицій до громади сприятиме: самодостатності територіальних громад;

ефективному використанню наявних ресурсів; підвищення рівня зайнятості населення за місцем проживання; інноваційний напрям інвестицій для розвитку громади; оптимальна координація потреб, ресурсів, інноваційних технологій та напрацювань, а також їх спрямування на вирішення пріоритетних завдань територіальної громади, в результаті, стануть основою подальшого сталого розвитку.

3.2. Кадрове забезпечення процесу планування соціально-економічного розвитку громади

Питання забезпечення територіальної громади якісним та кваліфікованим персоналом для виконання делегованих функцій, є досить актуальним. Це особливо болюче питання для сільських і селищних територіальних громад, де професійна підготовка персоналу є недостатня, а низький управлінський потенціал не дозволяє їм розробляти і реалізовувати проекти, які сприятимуть впровадженню реформ децентралізації влади. Новостворена територіальна громада повинна займатися багатьма необхідними для діяльності громади питаннями, такими як первинною медико-санітарною допомогою, культурою, благоустроєм, соціальним захистом, наданням адміністративних послуг, містобудування та бюджетування; і економічний розвиток, інвестиційна привабливість, розвиток підприємництва; землеустрій, видача дозволів на будівництво, приймання будівель; розвиток регіональної інфраструктури: утримання та будівництво доріг, водо-, тепло – та газопостачання; надання житлово-комунальних послуг; утримання доріг і проїздів; організація пасажирських перевезень на території громади; контроль за виконанням рішення ради; протипожежна охорона і т. д.

Для досягнення такого обсягу повноважень потрібна сильна команда висококваліфікованих фахівців, мотивованих і орієнтованих на створення

компетентних територіальних громад, але для цього потрібен час і системна робота з навчання, перепідготовки та формування кадрового резерву в територіальних громадах, заснована на системному і компетентному підході.

Слід зазначити, що ще на початку реформи адміністративно-територіального устрою України однією з проблем сприймався низький кадровий потенціал і якість адміністративних послуг на базовому і районному рівнях, постійно робилися спроби їх вирішення.

Таким чином, високий рівень професійної компетентності державних службовців, включаючи органи місцевого самоврядування та об'єднані територіальні громади, може бути досягнутий лише шляхом безперервного професійного навчання та формування єдиної інтегрованої системи розгалуженої інфраструктури, ефективного управління та адекватного ресурсного забезпечення. Також необхідно враховувати той факт, що розвиток місцевого самоврядування безпосередньо залежить від діяльності місцевих громад і місцевих лідерів.

Аналізуючи кадрові питання в органах місцевого самоврядування, необхідно враховувати, що сільські голови та голови селищних рад обираються шляхом виборів і періодично змінюються. Тому проблема професійного рівня керівників місцевого самоврядування є дуже гострою.

Ще однією проблемою є підбір кадрів у відомчу організацію органів місцевого самоврядування. Як наслідок, органи місцевого самоврядування вже не в змозі залучати талановитих спеціалістів чи контролювати їх відбір, враховуючи низький рівень професіоналізму та професіоналізму посадовців, представники громади фактично позбавлені права впливати на кадровий підбір органів місцевого самоврядування.

Отже, для вирішення вищезазначених проблем та формування сильної місцевої громади необхідно сформулювати кадрову стратегію, яка є стратегічним планом дій управління місцевого самоврядування щодо ефективного формування, розвитку та розвитку людських ресурсів.

Для якісного використання людських механізмів у розбудові інституційно спроможних місцевих громад необхідно: розробити методіку розрахунку потреби в персоналі за чисельністю населення та площею, яку займають територіальні громади, запровадити навчальні програми для посадових осіб місцевого самоврядування, особливо депутатів місцевих рад, з питань ефективного самоврядування, зміцнення матеріально-фінансових засад місцевого самоврядування, проектного менеджменту.

Проблемою підбору кадрів в органи місцевого самоврядування є низький рівень зарплат держслужбовців. Це призводить до плинності кадрів, зниження професіоналізму та якості роботи. Тому для залучення фахівців до роботи в органах місцевого самоврядування необхідно розробити стандарти оплати праці, які б відповідали середньогалузевим.

Ще одним способом залучення кваліфікованих спеціалістів до органів місцевого самоврядування є вирішення проблем забезпечення житлом. Адже практично в кожній громаді є комунальні квартири, які перебувають на балансі комунального підприємства, але не використовуються.

Планування соціально-економічного розвитку громади – це робота групи представників основних верств територіальної громади, визначених як:

- уявлення майбутнього образу (бачення) громади, яким би його хотіла бачити сама територіальна громада;
- визначення основних (стратегічних) цілей, реалізація яких забезпечить набуття громадою визначеного громадою іміджу;
- розроблення плану дій, тобто логічної послідовності заходів, спрямованих на досягнення цих цілей за допомогою спеціальних процедур.

Після визначення планових завдань ми можемо сформулювати відповідні завдання для експертів:

- створити робочу групу громади, відповідальну за внесення змін до плану розвитку громади щодо надання соціальних послуг, до складу якої приблизно в рівних пропорціях мають увійти профільні експерти,

представники, представники місцевого бізнесу та громадськості виконавчого комітету ради;

- розробити завдання по збору інформації для розробки гендерних та соціальних паспортів;

- проаналізувати початкові умови для розвитку громади - існуючу інфраструктуру, чисельність і структуру населення, тенденції цих змін та інші основні характеристики;

- визначити амбітне, але реалістичне бачення стану громади, оскільки громада території бажає досягти цього бачення за допомогою Робочої групи громади;

- визначте основні цілі, яких громада повинна досягти для досягнення бачення, спирайтеся на свої відповідні сильні сторони та подолайте свої відповідні слабкі сторони, враховуйте можливості для появи нових можливостей та захищайтеся від загроз для громади через допомогу робочі групи;

- розробити план дій (послідовний набір завдань, проекти з визначеними учасниками та надання конкретних ресурсів) для покращення доступу громади до соціальних послуг;

- з урахуванням зібраної інформації розробити або оновити два документи в громаді: гендерно-соціальний паспорт та План розвитку громади.

Отже, крім забезпечення професійного навчання посадових осіб місцевого самоврядування, зміни їх посадових окладів, оптимізації організації та штатної чисельності органів місцевого самоврядування, необхідно також змінити нормативно-правові акти, що регулюють місцеве самоврядування.

Виняткова відповідальність та досвід працівника, відповідального за планування. У своїй роботі, особливо при плануванні, «не знаю», «не можу» і «не помічаю» завдають розрахункам потенційну шкоду об'єкта проектування і визначення, звичайно, це відноситься і до роботи фахівців в області планування. Велика ерудиція в різних областях знань, складність підходів,

принциповість, вміння переконливо відстоювати свої висновки часто суперечать доказам сильних опонентів, що представляють добре компетентні торгові асоціації, і, нарешті, певна інтуїція, народжена широтою науки і мислення, є обов'язковою професійною якістю фахівців, що працюють в області планування.

Зокрема, для того, щоб фахівець придбав необхідну високу кваліфікацію в цій галузі, необхідна тривала практика після закінчення вузу, досвід розробки і затвердження проектів, вміння прислухатися до думок колег і розуміти і враховувати рішення тих, хто зацікавлений в реалізації широкий спектр організаційних і соціально-економічних планів.

Висновки до розділу 3

Планування напрямів розвитку – важлива складова економічного та соціального розвитку країни. Воно відображає просторовий аспект процесів відтворення матеріальних благ та вирішення проблем соціального та економічного характеру. Базою планування є система досягнутих макроекономічних показників, соціальні стандарти та нормативи, розвиток соціальної інфраструктури та інвестиційна привабливість регіону.

Проблеми планування соціально-економічного розвитку: традиційний аналіз, короткостроковий прогноз, недостатня моніторинг та контроль. Немає тісного зв'язку між плануванням і бюджетуванням, відсутня міжрегіональна співпраця. Ми пропонуємо використовувати сучасний науково-методологічний апарат з орієнтацією на майбутнє та розвивати планування на засадах сталого розвитку.

Громади, які успішно розвивають свою внутрішню спроможність та створюють фактори конкурентних переваг, залучають більш продуктивні інвестиції, розвивають бізнес, зберігають існуючі підприємства та створюють

нові робочі місця. Все це для покращення економічного розвитку та якості життя людей. Для досягнення цих цілей необхідно законодавчо визначити місце регіонального планування в системі державного регулювання, забезпечити єдиний підхід до формування планів розвитку регіонів та використовувати єдині порівняльні індикатори. Такий перехід потребує зміни сутності планування, посилення стратегічного характеру, демократизації процесу вироблення та прийняття програмних документів, чіткого дотримання рішень та тісної ув'язки між стратегічним, просторовим та оперативним плануванням. Системна діяльність напрямів вдосконалення порядку планування регіонального розвитку допоможе сформувати цілісну та ефективну систему. Впровадження заходів, програми та проекти, які сприяють залученню інвестицій, підтримці підприємництва, започаткуванню нових бізнесів, розвитку місцевих ринків, створенню кластерів, індустріальних інноваційних чи промислово-дослідних парків, діяльності бізнес-інкубаторів, бізнес-центрів, фондів підтримки бізнесу, налагодженню міжмуніципальної співпраці, створенню державно-приватних партнерств, маркетингу території та системи комунікації.

Професійний рівень керівників місцевого самоврядування є дуже гострою проблемою. Для вирішення цієї проблеми необхідно сформулювати кадрову стратегію, яка є стратегічним планом дій управління місцевого самоврядування щодо ефективного формування, розвитку та розвитку людських ресурсів. Для цього потрібно розробити методику розрахунку потреби в персоналі та запровадити навчальні програми для посадових осіб місцевого самоврядування з питань ефективного самоврядування та проектного менеджменту.

ВИСНОВКИ

У результаті аналізу теоретичних засад, узагальнення результатів наукових досліджень і практичного досвіду щодо питання планування напрямів розвитку територіальних громад нами були зроблені наступні висновки.

1. Під економічним плануванням розуміють планування економіки на певних етапах розвитку товарного виробництва, коли ринкові механізми не в змозі підтримувати процес відтворення в розумних межах, не в змозі подолати циклічні коливання виробництва, доходів і зайнятості. Економічне планування дозволяє науково обґрунтувати можливі шляхи розвитку того чи іншого керованого об'єкта за заданий період часу. Планування передбачає аналіз, прогнозування соціально-економічного розвитку, визначення найбільш раціональних варіантів розвитку, розробку та реалізацію заходів для досягнення визначених цілей.

Планування спрямоване на вирішення проблем міжгалузевого, галузевого, регіонального та локального характеру. Економічне планування як процес має рівневу структуру, з чітко визначеними завданнями, що виконуються через відповідні функції, характер яких змінюється залежно від типу економічної системи. Як форма державного регулювання плани виконують такі функції: підтримує економічний баланс.

2. Одним із елементів економічного планування є регіональне планування. Це цивілізований механізм реалізації регіональної політики держави, який дає змогу спрямовувати економічні та національні інтереси окремого регіону у вигідне для нього русло. Вона є результатом об'єктивного процесу формування регіонів регіонального рангу, що визначається динамікою розвитку продуктивних сил, їх концентрацією, спеціалізацією, інтеграцією та диференціацією. Ці процеси зумовлюють, з одного боку, формування регіонів обласного рівня як самостійних частин соціально-

економічної системи України, а з іншого – відносно самостійних політико-економічних територіальних підсистем.

3. Основними напрямками планування громад є відтворювальний напрям. Спрямованість на відтворення відображає інтереси громади на всіх рівнях суспільного відтворення і сприяє зростанню економічного потенціалу громади за рахунок високого ступеня локалізації та оптимального розміщення матеріальних благ і послуг.

4. Методики планування соціально-економічного розвитку громад в умовах децентралізації потребують вдосконалення як організаційних, так і методичних підходів. Перш за все, принципи планування потребують значного розширення.

5. Проведений аналіз методологічних засад планування соціально-економічного розвитку дозволив зробити наступні висновки про відсутність механізмів удосконалення основних планових документів у зв'язку з новими економічними умовами. Для місцевих громад бракує достовірної інформації, щоб робити висновки про тенденції місцевого розвитку та підтверджувати свої прогнози.

6. Основу планування напрямів розвитку громад системи підтримки малого та середнього підприємництва органами місцевого самоврядування.

7. Для підвищення ефективності комплексного планування соціально-економічного розвитку громад пропонуємо суттєво розширити систему обліку і контролю. Підвищуючи ефективність, можна контролювати фактори відтворення з урахуванням ринкових змін і спеціалізації виробництва в конкретній громаді.

8. Для забезпечення розробки плану соціально-економічного розвитку громади необхідно розробити стратегію і детальне прогнозування розвитку економіки територіальної громади на середньостроковий період з врахуванням факторів, які його визначають та, які на нього впливають.

9. Для того, щоб програма соціально-економічного розвитку регіону

мала реальну фінансову основу, доцільно програму затверджувати ще до початку планового періоду і на основі цієї програми затверджувати бюджет територіальної громади.

Рекомендовано використовувати програми соціально-економічного розвитку громади як своєрідну основу для забезпечення формування стратегій соціально-економічного розвитку регіонів.